

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ
ȘCOALA DOCTORALĂ „ISIDOR TODORAN”**

**CHIPUL LUI MESIA
LA PROOROCII VECHIULUI TESTAMENT**

– TEZĂ DE DOCTORAT –

REZUMAT

**COORDONATOR ȘTIINȚIFIC:
Pr. Prof. Univ. Dr. IOAN CHIRILĂ**

**DOCTORAND:
BĂLAȘA JUSTINIAN**

**CLUJ-NAPOCA
2016**

CUPRINS

<i>LISTA DE ABREVIERI</i>	3
INTRODUCERE.....	6
PRELIMINARII.....	14
1. Delimitare conceptuală.....	14
2. Modalități de identificare a lui Mesia în Vechiul Testament	21
3. Evoluția mesianismului de la Protoevanghelie la profeți.....	34
1. CHIPUL REGAL AL LUI MESIA.....	43
1.1. Mesia, Împăratul cel veșnic	43
1.2. Timpul venirii lui Mesia ca rege.....	48
1.3. Originea davidică a lui Mesia	53
1.4. Împărăția și slujirea lui Mesia în împărăție	55
1.5. Mesia – har, adevăr și dreptate	62
1.6. Așteptările mesianice ale poporului ales	64
1.7. Mesia sau „Dumnezeu este cu noi”	65
1.8. Mântuirea și pacea mesianică	69
1.9. Caracterul divino-uman al lui Mesia	77
1.10. Demnitatea împărătească a lui Mesia.....	82
2. MESIA – PROFETUL MULT AȘTEPTAT.....	91
2.1. Profetul cel Mare	91
2.2. Davar – Memra – Logos – Cuvântul Cuvântului	95
2.3. Caracterul și conținutul mesianic al binecuvântărilor	106
2.4. Dimensiunea mesianică a Legământului veșnic	113
2.5. Chipul preexilic al profetului mesianic	121
2.6. Chipul exilic și postexilic al profetului mesianic	124
3. ARHIERIA ȘI SLUJIREA LUI MESIA.....	132
3.1. Aaron și Melchisedec – cele două preoți.....	132
3.2. Jertfa Robului Domnului	154
3.3. Mielul – simbol al jertfei mesianice	165
3.4. Mesia Preotul - mijlocitorul mântuirii	171
3.5. Premisele vechitamentare ale jertfei mesianice de răscumpărare	176
CONCLUZII	186
BIBLIOGRAFIA.....	191

CUVINTE CHEIE:

Mesia,

Hristos,

Davar,

Memra,

Logos,

Rege,

Profet,

Arhiereu

Rezumat

Iisus observă insistențele cu care contemporanii săi cercetează scripturile și, cu toate acestea, ei rămân slabi în credință. De aceea, îi mustră. La râvna iudeilor Iisus adaugă îndemnul Său: „Cercetați Scripturile, că socotiți că în ele aveți viață veșnică. Și acelea sunt care mărturisesc despre Mine.”(In 5,24). De la acestea plecând, am decis să elaborăm o lucrare de sistematizare, menită să evidențieze Chipul lui Mesia/Hristos. Similare sunt operele realizate de părintele Nicolae Neaga – *Hristos în Vechiul Testament*, Geza Vermes–*Chipurile lui Iisus Hristos* și lucrarea părintelui Dumitru Stăniloae –*Chipul evanghelic al lui Iisus Hristos*. Cercetarea noastră, însă vizează evidențierea modului în care este receptat Mesia în scrierile profeților, mai exact în cele trei coordonate principale: Rege, Profet și Arhiereu.

Cuvântul ebraic מָשִׁיחַ (*mašiah*), care înseamnă „uns”, face trimitere inevitabil la conceptul de ungere sfântă și sfințitoare. Acest termen era un titlu regal înainte de exilul babilonian și titlul preotului suprem după exil. În această formă el este întâlnit în Sfânta Scriptură a Vechiului Testament de 38 de ori. Rădăcina acestui cuvânt (מָשַׁח – *mšh*), care înseamnă același lucru, este întâlnită în Sfânta Scriptură a Vechiului Testament cu sensul de *uns*, de 33 de ori, *a unge* de 24 de ori, *a se întinde* de 4 ori, *ungând* de 3 ori, *a fost uns* de 2 ori, *fiind uns* o dată, *decorat* o dată, *ulei* o dată, *a folosi* o dată.

Modul prezicerilor din Vechiul Testament așează Vechiul Testament în miezul celor mai mari realități ale creștinismului. De aceea Sfântul Vasile cel Mare numește Vechiul Testament ca fiind preistoria creștinismului. Cheia de boltă a Vechiului Testament este omul și credința în lumina Aceluia care umple pământul și veacurile în calitate de Mântuitor. „Numai în Vechiul Testament poate fi înțeles Hristos”. Glasul lui Dumnezeu pe care Adam și Eva l-au auzit din ascunzișul lor printre pomii raiului zicând: „Adame unde ești nu s-a stins niciodată, în întregime, din lume”, omul caută acest glas.

De la cea dintâi până la cea din urmă pagină a Sfintei Scripturi a Vechiului Testament, așteptarea lui Mesia străbate ca un fir de aur în toată istoria veche. În cartea Iov una din cele mai frumoase scrieri ale Vechiului Testament se rezumă, certitudinea deplină a credincioșilor că Iisus Hristos trebuie să vină în lume „Eu știu că răscumpărătorul meu este viu și că cele din urmă se va ridica pe pământ” (Iov 19,25).

Alți scriitori ai Vechiului Testament sunt purtați cu duhul la timpul lui Hristos, la locul de naștere al lui Iisus, la învățătura și faptele Lui, la chinurile și mărirea Lui. Mântuitorul era prevestit ca „Domn al Păcii” (Is 9,5), „Rege al dreptății” (Is 9,6), „Pastorul cel bun” (Ps 22,1), ca „Arhiereul cel Mare”(Is 40,11; cf. Evr 4,14; Is 53,3), ca slujitor al lui Dumnezeu, etc.

În viața poporului evreu un rol deosebit l-au avut profeții, persoane cărora Dumnezeu le-a descoperit în chip tainic cursul evenimentelor de mai târziu. Ei au fost solii Lui și au grăit în numele Său(Ieș4,16; 7,1).Chemarea lor la misiune a fost făcută direct de Dumnezeu din rațiuni pe care numai El le cunoștea independente de viața și voința lor (Is 4; Ier 1; Iez 1-3). Acestei chemări ei i-au răspuns prompt și i-au slujit cu mult devotament. Sugestive în acest sens sunt cuvintele profetului Amos care zice „Dacă leul mugește cine nu se va înspăimânta și dacă Domnul grăiește, cine nu va profeti?”(3,8). Prin intermediul lor am primit descoperiri cu privire la timpul și locul venirii lui Mesia(Dan 9,24-27; Ag 2,10; Mal 3,1; Mih 5,2) la seminția din care se va naște Mesia (Ps 88,35; Is 11,1), la nașterea dintr-o fecioară (Is 7,14), la pruncul minunat și împărăția sa viitoare (Is 9,6; Ier 23,5; Iez 34,23), la închinarea magilor și aducerea de daruri ((Ps 71,10-11), la întreita Lui activitate de profet, preot și împărat (Ps 2,5; 109,4-5; Is 2,2-4; 11,10; 32,1; Ier 23,5-6; Mih 4,1-22; Zah 6,13; 9,9), la patimile, moartea și învierea Lui (Ps 21,1; 34,14-15; 68,25; Is 53,1-12), la divinitatea Lui (Is 25,9;61,1;Ier 23,6), la moartea Lui izbăvitoare și răscumpărătoare (Is 53), la slujirea Lui universală atât pentru iudei, cât și pentru păgâni (Is 49, 6; 55,5; Ier 3,17-18; Sof 3,9-10), la Legământul cel nou și veșnic pe care-l va încheia Mesia(Is 55,3-5; 59,21), la jertfa euharistică ce va înlocui toate jertfele (Mal 1,11), la a doua sa venire (Ps 49,2-3), la împărăția dreptății și păcii la care vor fi

chemate toate neamurile și care nu va avea sfârșit (Is 2,2-3; 31,1; 60,16-19; Dan 7,13-14; Mih 4,2-4; Ps 71,7-8) la trimiterea lui Ilie, ca înainte-mergător, la a doua venire a Domnului (Mal 4,5) și altele.

Cunoștea poporul lui Israel pe Mesia? „Nu întreb dacă poporul evreu cunoștea numele de Hristos, dacă avea deja conștiința, întreb numai dacă cineva care înțelege cu adevărat creștinismul poate să spună: Iudeii Îl aveau deja pe Hristos, Îl cunoșteau pe Hristos. Se poate să ai în preajma ta pe cineva pe care îl vezi după înfățișarea sa exterioară, dar nu-I știi adevărata natură, nu poți să-l caracterizezi pentru că nu te-ai ridicat până la a-l cunoaște. Aș spune că, în sensul propriu-zis creștin al termenului, vechiul iudaism Îl avea pe Hristos, dar nu-i cunoștea adevărata natură.”. Vechiul Testament istorisește că atunci când Moise a scos din Egipt poporul iudeu și l-a dus în pustiu, în timpul zilei avea în față un stâlp de nor, iar noaptea un stâlp de foc. Este spus că iudeii au traversat marea și că marea s-a despărțit în fața lor în așa fel încât ei au putut să o străbată cu piciorul, în timp ce egiptenii au fost înecați când marea s-a închis. Iudeii au cântit că nu aveau apă, dar la porunca Dumnezeului lor, Moise s-a apropiat de o stâncă din care a făcut să țâșnească apă lovind-o cu toiagul, așa încât această apă i-a înviat pe evrei. Cine era acest Dumnezeu Care l-a condus pe Moise?

Răspunsul ni l-a dat Sf Apostol Pavel în Epistola Întâi către Corinteni: „Căci nu voiesc, fraților, ca voi să nu știți că părinții noștri au fost toți sub nor – (el vrea să spună că stâlpul de nor și stâlpul de foc – căci toți au trecut prin mare). Și toți prin Moise, s-au botezat în nor și mare. Și toți au mâncat aceeași mâncare duhovnicească. Și toți aceeași băutură duhovnicească au băut, căci beau din piatra duhovnicească ce avea să vină, iar piatra era Hristos”(1Cor 10,1-4). Iată că Pavel îl vede pe Hristos în Dumnezeul lui Moise, în Dumnezeul conducător al Vechiului Testament. Pe de altă parte pasajul: „Apoi și-a ridicat Moise mâna și a lovit în stâncă cu toiagul lui de două ori și a țâșnit apă multăși a băut obștea și dobitoacele ei.” (Ies 17,6). Atunci a zis Domnul către Moise și Aaron: „Pentru că nu m-ați crezut, ca să arătați sfințenia mea înaintea ochilor fiilor lui Israel, de aceea nu veți duce voi adunarea aceasta în pământul pe care am să i-l dau”. Când poporul începe să murmure, Cel veșnic îi poruncește lui Moise să lovească stâncă cu toiagul. Moise o lovește și din ea țâșnește apă. Totul se petrece deci datorită lui Moise și Aaron, așa cum a poruncit Domnul, și imediat după aceea ni se spune că Cel Veșnic îi reproșează lui Moise – dacă este un reproș – că nu a crezut în El. Ce înseamnă asta? Studiați toate comentariile făcute asupra acestui pasaj și căutați să înțelegeți cu ajutorul lor acest verset. Nu îl veți înțelege, așa cum nu se înțeleg multe alte pasaje din Sfânta Scriptură. Căci acest text închide o taină importantă. Cel care l-a condus pe Moise, Cel care i-a apărut în rugul aprins, care a călăuzit poporul prin pustiu, care a făcut să

țâșnescă apă din stâncă era Domnul, Hristos! Dar timpul încă nu se împlinise și Moise însuși nu l-a recunoscut, Moise l-a luat drept un altul. Iată explicația acestui cuvânt: Moise n-a crezut în Cel care i-a poruncit să lovească stâncă cu toiagul.

Moise și Ilie reprezintă tipurile sau concretizările de model ale lucrării și cunoașterii mai presus de cunoaștere. Ca atare, ele se referă la Cuvântul sau la Adevărul ultim și își iau puterea din El și se adună la El ca la începutul și sfârșitul oricărei lucrări de împlinire a legii și a proorocilor. Dumnezeu nu se arată, atât cât e cu putință oamenilor, fără firea creată și fără timp; nici acestea nu se arată fără El, chiar dacă unii dintre noi nu-L vedem și pe El prin ele.

Moise și Ilie reprezintă cele două laturi ale creațiunii: cea sensibilă, care are un început cunoscut și un sfârșit prin corupere, și cea inteligibilă, al cărei început nu se vede și care nu se descompune prin moarte. Dar amândouă stau lângă Cuvântul întrupat, căci pe amândouă le-a asumat și pe amândouă le înveșnicește și le scaldă în lumina dumnezeirii Sale. Dar nu numai Moise și Ilie, ci Însuși Domnul prezintă în felul arătării Sale pe munte, în mod mai vădit decât în cursul celorlalte manifestări de pe pământ ale Sale, cele două moduri ale cunoașterii Sale ca Dumnezeu.

Cum îi apare Domnul – Hristos – poporului evreu? Auzim că „ziua într-un stâlp de nor și noaptea într-un stâlp de foc” (Ies 14,19). El s-a manifestat și atunci când a despicat apele pentru a salva acest popor, și-n multe alte prilejuri a căror istorisire poate fi citită în Vechiul Testament (Ies 14,21). Se poate spune că El acționa în nor și în foc, în aer, în manifestările elementelor naturii, însă vechilor israeliți nu le-a venit niciodată idea că Cel ce le apărea astfel în stâlpul de nor sau de foc, Cel care împlinea miracole precum despicarea mării se manifestă în forma Sa, primordială în sufletul uman. De ce nu le-a venit niciodată acest gând? Pentru că sufletul uman pierduse forța de a percepe în el însuși natura sa cea mai profundă, pierduse această forță prin mersul pe care îl luase evoluția omenirii. Sufletul vechilor evrei putea deci să contemple natura, să se lase impresionat de măreția manifestărilor elementelor naturii, dar nu ajunsese la înțelegerea duhovnicească. Atunci el putea presimți peste tot prezența Dumnezeului său. Dar în el însuși, așa cum era alcătuit sufletul atunci, el nu putea să-L găsească în mod nemijlocit.

Cercetarea teologică românească a scos la iveală o serie de tratate, articole și studii specifice Vechiului Testament. Unele au referire directă la mesianitate, altele indirectă. Dintre teologii români care și-au adus contribuția deosebită în domeniu, amintim pe Vasile Tarnaschi, Ioan Popescu Mălăiești, Nicolae Neaga, Atanasie Negoită, Vladimir Prelipceanu, Mircea Chialda, Dumitru Abrudan, Emilian Cornițescu, Ioan Chirilă, Stelian Tofană, Petre Semen și alții. Ierarhi, dascăli de teologie și preoți luminați s-au lăsat atrași de tezaurul de

învățătură cuprins în Sfânta Scriptură a Vechiului Testament. Astfel, unii cercetători au accentuat arhieria lui Hristos, mântuirea și Persoana Sa, proorociile mesianice, mesianitatea făcând exegeză biblică pe aceste teme. Alții s-au referit la Logos, Legământ, Fiul lui Dumnezeu, lucrarea lui Mesia, Mesia Împărat și Mesia prooroc.

Dintre toți acești cel mai preocupat de a-l afla pe Mesia în discursul vechitestamentar este părintele Nicolae Neaga.

În volumul *Profeții mesianice în Vechiul Testament* (Sibiu: Tipografia Arhidiecezană, 1929), părintele N. Neaga extrage din Vechiul Testament textele mesianice principale, începând cu Cartea Facerii: „Întâi vestea bună” (Fac 3,15) – Protoevangheliul și sfârșind cu cărțile necanonice. Textele nu au comentarii, ci redau numai liniile generale ale ideii mesianice, fiind un fel de introducere la o altă carte a părintelui Neaga, publicată tot la Sibiu în anul 1944 – „Hristos în Vechiul Testament”. Textele sunt înșirate după o logică pedagogică, subliniat fiind: Isaia 7,14, unde se spune că Mesia se va naște dintr-o fecioară: „Pentru aceasta, Domnul meu vă va da vouă semn: *Iată Fecioara va lua în pântece și se va naște fiu și va chema numele lui Imanuel*(Is 7,14), alt text(Is 2,4) unde se spune că popoarele vor preface săbiile în pluguri sau unde se arată că Mesia se va naște în Betleem: „Și tu Betleeme, casa Efratului, deși ești mic între miile lui Iuda, din tine va ieși Stăpânitor peste Israel, iar obârșia lui este dintru început, din zilele veșniciei”(Mih 5,1). De asemenea, în această carte, se mai vorbește despre venirea mântuirii prin Mesia, Împărăția veșnică etc.

Celălalt volum care este mult mai edificator pentru cercetarea mesianică: *Hristos în Vechiul Testament. Însemnări pe marginea textelor mesianice* (Sibiu: Tipografia Arhidiecezană, 1944), cuprinde o introducere specială în care se arată identitatea dintre cuvântul „Mesia” și „Hristos”, apoi că idea mesianică ia naștere o dată cu începutul neamului omenesc. Părintele Neaga reproduce și comentează sumar, mai ales pe bază filologică, toate proorociile mesianice ale Legii Vechiului Testament. El arată că idei mesianice găsim și în literatura religioasă sau profană a multor popoare. În compartimentarea profețiilor a păstrat ordinea tradițională a cărților Vechiului Testament, deosebind cinci grupuri de profeții mesianice, și anume cele din: 1. Cărțile istorice, 2.Iov, 3.Psalmi, 4.Profeții(mari și mici), 5.Cărțile necanonice.Concluzia la care ajunge autorul justifică îndeajuns rostul întocmirii acestei cărți: „Vechiul Testament este pentru Noul Testament ceea ce este rădăcina pentru floare. Ambele Testamente formează Sfânta Scriptură a Bisericii, fără Vechiul n-ar exista Noul, ne-ar lipsi Hristos”.

Lucrarea de față va fi structurată pe trei mari capitole: *Chipul Regal al lui Mesia; Mesia – profetul mult așteptat și Arhieria și slujirea lui Mesia*. În aceste secțiuni vom încerca

să creionăm modul în care profeții au văzut chipul Răscumpărătorului și să scoatem în evidență maniera în care aceștia l-au văzut în chip tainic că va acționa.

Pentru a duce la bun sfârșit acest demers științific am fost spijinit și îndrumat cu multă răbdare și înțelegere de părintele coordonator Ioan Chirilă. Pentru grija sa părintească îmi exprim toată considerația și mulțumirea.

În capitolul unu am prezentat demnitatea regală a lui Mesia prezisă în Vechiul Testament încă din vremea patriarhului Iacob prin atribuirea acestuia de obiecte ce aparțin unui rege. Aceste obiecte ca „sceptru”, „stea strălucitoare”, „toiag de cârmuitor”, arată clar faptul că Acela care va veni este de viță împărătească.

Ideologia regală israeliteană nu preia o uvertură a declarațiilor orientale, căci ele nu marchează nici îndoiala, nici critica locului regatului. Ea este orientată spre Dumnezeu care va fi rege între ceilalți regi, orientată spre venirea unui rege supraterestru care va avea dublă misiune: cei care au înăbușit avantajul lui Dumnezeu regi necredincioși, dușmani ai lui Israel și coliație împotriva Dumnezeului lor, cei care după aceea, să instaureze în avantajul poporului lui Dumnezeu o eră de dreptate, de pace, de bine care va revărsa în aceleași granițe geografice ale lui Israel și care prin consecvența acelorași popoare trăiesc în binefacere. În mod paralel conducătorii lui Israel, profeții au dezvoltat o ideologie regală care devenea să atingă nădejdea unui rege ideal, considerat instauratorul unei ordini religioase, morale, sociale, întrupat în mod divin într-o viziune religioasă mai pură a lui Israel. Această prezentare referitoare la mijlocitorul împărătesc al mântuirii își are punctul central al privirii noastre istorice în vechile texte iudaice care vorbesc despre așa *numita promisiune făcută lui David* prin profetul Natan în 2 Regi 7 și care constituie rădăcina istorică a așteptării lui Mesia. Mesia este din casa lui David – Fiul lui David este titlul de onoare, de cinstire a lui Mesia, care va veni și va încheia șirul împăraților neamului lor (al fiilor lui David – davidienii). Căutând să înțeleagă și să exprime misterul lui Mesia, autorii textelor Noului Testament au cercetat Scripturile, (au ales Psalmi) și totodată au subliniat rolul acestora în învățătura și rugăciunea Mântuitorului. Acest demers izvorăște din lunga tradiție iudaică a „actualizării”: citire a Scripturilor spre a le aplica la evenimente actuale, din convingerea că ele, în calitatea lor de cuvânt inspirat de Dumnezeu și adresat la un moment dat unei comunități rămân valabile și pentru toate momentele ulterioare trăite de poporul lui Dumnezeu.

Totuși El se va servi la așezarea nouă de o fecioară înrudită cu David, care mijlocește în această privință prezența lui Dumnezeu și în același timp și regele ideal promis. Atunci credința ei se transmite prin această exprimare că ea numește Imanuel pe fiul său – precum Fecioara Maria. Fecioara credincioasă din seminția lui David („Către o fecioară logodită cu

un bărbat care se chema Iosif, din casa lui David; iar numele fecioarei era Maria.” – Lc 1,27) a devenit cu adevărat promisiunea lui David definitiv: ea a devenit „Maica Domnului meu” (așa numește Ps 109,1 pe regele davidic) pentru că ea ca „roabă a lui Iahve” a „crezut” cu adevărat (Lc 1,38, 43-45).

În capitolul doi am prezentat pe Mesia ca Profetul cel Mare, El fiind Dumnezeu și om adevărat și a vestit lumii calea mântuirii din plinătatea Sa nemărginită, fără a avea nevoie de un mijlocitor. De aceea, aducând cea mai deplină învățătură în lume despre Dumnezeu, Mesia este socotit și Profetul cel Mare proorocit de Moise cu aproape 13 secole înainte de întruparea Sa din Sfânta Fecioară Maria.

Punctul de plecare și baza pentru înțelegerea funcției mijlocitoare profetice aparține probabil sec. al VIII-lea î.Hr.(primele scriseri profetice). Deuteronom 18,9-22, considerat „așa numita lege a profeților” destinată mediului nord israelitean, vorbește în partea centrală a textului (Deut 18,15-18) despre existența propriu-zisă a demnității profetice. Iahve vrea să așeze un profet ca Moise din mijlocul lui Israel, pe el, poporul, trebuie să-l asculte. El este bine prezentat de către proorocul Isaia în capitolul 53, ca rob al lui Dumnezeu. Plecând de la Is 52,13-53,12, care vorbește despre activitatea îndoită a robului(Ebed) se ajunge la identificarea acestuia nu numai cu Hristos ci și cu Fiul Omului. Această legătură este discutată și demonstrată cel mai mult în Noul Testament. Iisus care este știut ca rob al lui Dumnezeu, care învață și suferă, este înălțat prin moartea Sa „pentru mulți” și a fost întronizat ca Mesia. Prin El, robul lui Dumnezeu, este realizat în sfârșit Planul lui Dumnezeu.

În capitolul trei am dezvoltat a treia slujire a lui Mesia, și anume aceea de Arhiereu încercând să arăt de ce a fost numit Hristos preot „după rânduiala lui Melchisedec”, iar nu după aceea a lui Aaron (Evr 7,11). Controversa pare să se fi dus în termenii următori: dacă adevărata preoție este cea care descinde din Aaron, cum afirmam cu încrâncenare iudeii, orice tentativă de a-l prezenta pe Hristos ca mare arhiereu, cum voiau creștinii, este zadarnică, deoarece omul din Nazaret nu s-a născut din seminția lui Levi, ci din cea a lui Iuda, deci fără nici o legătură cu neamul preoților Vechiului Legământ; dacă dimpotrivă, Hristos este Marele arhiereu al Noului Legământ, cum afirmam cu toată convingerea creștinii, atunci el descinde dintr-o altă preoție și aceasta este preoția lui Melchisedec. Și totuși El trebuia să aducă jertfă.

Dumnezeu a scutit pe Avraam să jertfească pe propriul său fiu admițând jertfa unui miel. Căci nici prin jertfirea fiului lui Avraam nu i-ar fi fost câștigată bunăvoința pentru toți oamenii ci ar fi trebuit ca fiecare om să jertfească pe fiul său pentru aceasta. De aceea a arătat că se mulțumește deocamdată cu un miel nevinovat. Prin acest miel Dumnezeu arată omului numai că e necesară o jertfă pentru a câștiga bunăvoirea Lui, dar că această necesitate nu se

împlinește cu adevărat prin mielul nevinovat pe care-l jertfește de fapt, ci el e chipul profetic al unei jertfe adevărate pentru toți oamenii care va apărea mai târziu. Moartea lui Imanuel, ca rob al lui Dumnezeu, e sfântă și bineprimită la Dumnezeu Tatăl, după modelul jertfei.

Hristos nu este închis în Sine ci deschis pentru noi. Sângele se varsă la altar (pe cruce) și cu el se unge altarul, iar măruntaiele se ard ca miresme, fiind și un chip (tip) al virtuților.

Slujirea preoțească din familia lui Aaron a fost voită de Dumnezeu, bineorganizată de Dumnezeu, lipsită de consacrare, iar cea levitică era superioară, dar, totuși, avea unele imperfecțiuni. Ea a fost depășită de cea a preotului – rege, Melchisedec al Salemului, pentru că Melchisedec, preot, rege al dreptății și păcii, a prefigurat pe Mesia cel așteptat de veacuri. Hristos rămâne Arhiereul cel veșnic după rânduiala lui Melchisedec.

Prin combinarea textelor vechi-testamentare și prin așezarea lor într-un nou context istoric și orizont teologic, ele au căpătat în felul acesta un nou conținut, un nou și mai lărgit sens referitor la așteptarea în viitor a unui rege izbăvitor. Acest lucru nu se referă numai la tradițiile anteexilice exprimate prin schimbări și adăugiri, ci au ca bază, din toate textele, pe acelea preluate de comunitatea postexilică care și le-a impropiat. Nemaexistând rege davidic contemporan în această perioadă de timp exilică, forma împărătească a fost susținută și alimentată mereu prin promisiunea unui izbăvitor davidic, promisiune cuprinsă în aceste texte vechi scripturistice și datorită tematicii împărătești vechi orientală prelucrată de la început. A fost suficient să se ia textele la analizat, pentru ca să se găsească astfel în și prin ele regele izbăvitor promis al viitorului, acesta însemnând Mesia.

BIBLIOGRAFIA

I. Ediții ale Sfintei Scripturi

- * *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, ed. Karl Elliger și Wilhelm Rudolph (Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1987).
- * *Septuaginta. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX*, ed Alfred Rahlfs (Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1935).
- * *Biblia Sacra, Iuxta Vulgatam Versionem* (Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1975).
- * *Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și Noului Testament – 1688*, ediția Sfântului Sinod (București: EIBMO, 1997).
- * *Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și Noului Testament* (București, Fundația pentru literatură și artă *Regele Carol II*, 1936).
- * *Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură a Legii vechi și a celei nouă*, ediția Sfântului Sinod (București: Tipografia Cărilor Bisericești, 1914).
- * *Biblia sau Sfânta Scriptură*, ediția Sfântului Sinod (București: EIBMO, 1988).
- * *Biblia sau Sfânta Scriptură*, ediție jubiliară a Sfântului Sinod, (București: EIBMO, 2001).

II. Dicționare, lexicoane, enciclopedii, concordanțe, gramatici, manuale, cărți de cult

- * ABRUDAN, Dumitru și CORNIȚESCU, Emilian, *Arheologie biblică* (Sibiu: EIBMO, 2002).
- * BAKER, Warren, *The Complete Word Study Dictionary: Old Testament* (Chattanooga: AMG Publishers, 2003).
- * BAUER, Walter, *A Greek-English Lexikon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, trad. William F. Arndt, și F. Wilbure GINGRICH (Chicago: The University Press, 1973).
- * BLAIKLOCK, Edward și HARRISON, Roland, *The New International Dictionary of Biblical Archaeology* (Grand Rapids: Zondervan Publishing House, 1983).
- * BOTTERWECK, Johannes și RINGGREN, Helmer, *Theological Dictionary of the Old Testament*, vol. 5, ed. David. E. Green (Grand Rapids: W. B. Eermans Publishing Co., 1986).

- * BROWN, F. et al., *Hebrew and English Lexicon of the Old Testament* (Oxford/New York: Clarendon/OUP, 1907).
- * COGGINS, R. J. și J. L. HAULDEN, *A Dictionary of Biblical Interpretation* (London: SCM Press, 1990).
- * DOUGLAS, J. D. et al., *Dicționar biblic*, ed. Liviu Pop și John Tipei (Oradea: Cartea creștină, 1995).
- * DOUGLAS, J. D. și TENNEY, Merrill C., *The New International Dictionary of the Bible* (Michigan: Zondervan Publishing House, 1981).
- * FILORAMO, Giovanni et al., *Manual de istorie a religiilor*, trad. Mihai Elin (București: Humanitas, 2004).
- * FREEDMAN, David N., *The Anchor Bible Dictionary*, vol. 2-6 (New York: Doubleday, 1996).
- * *Gesenius' Hebräisches Handwörterbuch*, ed. F. Buhl (Berlin: Springer Verlag, 1949).
- * *Greek English Lexicon of the New Testament and other Early christian literature* (Chicago: The University of Press, 2000).
- * HARRIS, Robert L et al., *Theological Wordbook of the Old Testament* (Chicago: Moody Press, 1999).
- * KERNBACH, Victor, *Dicționar de mitologie generală* (București: Albatros, 1983).
- * KOEHLER, L. and W. BAUMGARTNER, *Lexicon in Veteris Testamenti libros* (Leiden: E. J. Brill, 1951-53).
- * KOHLENBERGER, John și SWANSON, James, *The Hebrew English Concordance to the Old Testament with the New International Version* (Michigan: Zondervan Grand Rapids, 1998).
- * LANGBEIN, Walter-Jörg, *Lexiconul erorilor biblice*, trad. Silviu Dancu (Pitești: Paralela 45, 2005).
- * LEON-DUFOUR, Xavier, *Dictionary of Biblical Teology*, ed. P. Joseph Cahill (New York: Desclee Company, 1967).
- * *Lexikon fur Theologie und Kirche*, ed. J. Hopfer et al. (Freiburg, 1962).
- * MCKENZIE, John L. *Dictionary of The Bible* (New York: The Bruce Publishing Company, 1965).
- * MCKENZIE, John L., *Dictionary of the Bible* (New York, The Bruce Publishing Company, 1961).

- * MYERS, Allen, *The Eerdmans Bible Dictionary*(Grand Rapids: Eerdmans, 1987).
- * PETERS, F. E., *Greek Philosophical Terms: A Historical Lexicon* (New York: University Press, 1967).
- * PRELIPCEANU, Vladimir et al., *Studiul Vechiului Testament – manual pentru facultățile de teologie* (Cluj-Napoca: Renașterea, 2003).
- * SAKENFELD, Katharine et al., *The New Interpreter's Dictionary of the Bible*, vol. 4 (Nashille: Abingdon Press, 2008).
- * SEMEN, Petre, *Arheologia biblică în actualitate* (Iași: Trinitas, 2008).
- * STRONG, James, *The Exhaustive Concordance of the Bible: Showing Every Word of the Test of the Common English Version of the Canonical Books, and Every Occurrence of Each Word in Regular Order* (Ontario: Woodside Bible Fellowship, 1996).
- * SWANSON, James, *Dictionary of Biblical Languages With Semantic Domains: Hebrew (Old Testament)* (Oak Harbor: Logos Research Systems, 1997).
- * *The Hebrew & Aramaic Lexicon of the Old Testament* (Leiden: Koninklijke Brill NV, 1994).
- * VIGOUROUX, F., *Dictionnaire de la Bible*, tome V(Paris, 1899).
- * VILLER, Marcel et al., *Dictionnaire de Spiritualité ascétique et mystique*, vol 11 (Paris: Beauchesne, 1981).
- * WHITAKER, Richard E. și John R. KOHLENBERGER, *The Eerdmans Analytical Concordance to the Revised Standard Version of the Bible Hardcover* (Grand Rapids: Eerdmans Pub Co, 1988).
- * WOOD, D., *New Bible Dictionary* (Madison: Inter Varsity Press, 1996).

III. Resurse iudaice

- * BERGER, David, *The Jewish-Christian Debate in the High Middle Ages: A Critical Edition of the Nizzahon Vetus* (Philadelphia, 1979).
- * COHEN, Abraham, *Talmudul*, ed. C. Litman (București: Hasefer, 2002).
- * FLUSSER, David, *Judaism and the Origins of Christianity* (Jerusalem: Magnes Press, 1988).
- * IDEL, Moshe, *Fiul lui Dumnezeu și mistica Evreiască*, trad. Maria-Magdalena Anghelescu (București: Polirom, 2010).

- * JUDAEUS, Philon, *Allegorical Interpretation of Genesis* (Cambridge: Harvard University Press, 1949).
- * KAUFMAN, Stephen, *The Targumim* (Cincinnati: Comprehensive Aramaic Lexicon Project, 2004).
- * LANDEMAN, Leo, *Messianism in the Talmudic Era* (New York: KTAV, 1982).
- * NORMAN, Asher, *Twenty-six reasons why Jews don't believe in Jesus* (Los Angeles: Black White and Red Publishing, 2007).
- * SARNA, N. M., *Exodus*, în *The JPS Torah commentary* (Philadelphia: Jewish Publication Society, 1991).
- * SCHOLEM, Gershom, *Cabala și simbolistica ei*, ed. Nora Iuga (București: Humanitas, 1996).
- * SKOLNIK, Fred et al., *Encyclopaedia judaica*, vol. 16 (Farmington Hills: Keter Publishing House, 2007).
- * ȘAFRAN, Alexandru, *Cabala* (București: Universul Enciclopedic, 1994).
- * WIGODER, Geoffrey et al., *Enciclopedia Iudaismului*, ed. Radu Lupan și George Weiner (București: Hasefer, 2006).

IV. Resurse patristice

- * DOROTHÉE DE GAZA, *Oeuvres spirituelles*, în *Sources Chrétiennes* 92 (Paris: 1923).
- * EUSEBIU DE CEZAREA, *Mărturia Evangheliei 9.16*, în S. A. MCKINION, *Isaiah 1-39*, în *Ancient Christian Commentary on Scripture OT* 10 (Downers Grove: InterVarsity Press, 2004).
- * EUSEBIU DE CEZAREEA, *Viața împăratului Constantin și alte scrieri*, în *PSB* 8 (sn) (București: Basilica, 2012).
- * FER. AUGUSTIN, *City of God 20.30*, în M. W. ELLIOTT, *Ancient Christian Commentary on Scripture OT* 11 (Downers Grove: InterVarsity Press, 2007).
- * FER. AUGUSTIN, *Sermon 7.3*, în S. A. MCKINION, *Isaiah 1-39*, în *Ancient Christian Commentary on Scripture OT* 10 (Downers Grove: InterVarsity Press, 2004).
- * FER. AUGUSTIN, *Tratat la Evanghelia după Ioan 15.23.1*, în J. T. Lienhard & R. J. Rombs, *Ancient Christian Commentary on Scripture OT* 3 (Downers Grove: InterVarsity Press, 2001).

- * FER. IERONIM, *Comentariul la Isaia 3.9.16-17*, în S. A. MCKINION, *Isaiah 1-39*, în *Ancient Christian Commentary on Scripture OT 10* (Downers Grove: InterVarsity Press, 2004).
- * FER. IERONIM, *Letter 121.2*, în M. W. ELLIOTT, *Ancient Christian Commentary on Scripture OT 11* (Downers Grove: InterVarsity Press, 2007).
- * FER. IERONIM, *Omilii la Psalmi 14 (Psalmul 81)*, în S. A. MCKINION, *Isaiah 1-39*, în *Ancient Christian Commentary on Scripture OT 10* (Downers Grove: InterVarsity Press, 2004).
- * ORIGEN, „Omilii la psalmi,” în *PG 12*, 1524-1525.
- * ORIGEN, *Comentariu la Evanghelia după Ioan 6.90*, în J. T. Lienhard & R. J. Rombs, *Ancient Christian Commentary on Scripture OT 3* (Downers Grove: InterVarsity Press, 2001).
- * SF. AMBROZIE AL MILANULUI, *Scrisori*, în *PSB 53*, trad. David Popescu (București: IBMO, 1994).
- * SF. ATANASIE CEL MARE, *Epistola III, ad Serapionem*, în *PG 26*, 632.
- * SF. ATANASIE CEL MARE, *Cuvânt împotriva elinilor; Cuvânt despre întruparea Cuvântului; Trei cuvinte împotriva arienilor*, în *PSB 15*, trad. Dumitru Stăniloae (București: IBMO, 1987).
- * SF. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, în *PSB 41*, trad. Dumitru Stăniloae (București: IBMO, 2000).
- * SF. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Isaia 1.4*, în S. A. MCKINION, *Isaiah 1-39*, în *Ancient Christian Commentary on Scripture OT 10* (Downers Grove: InterVarsity Press, 2004).
- * SF. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Glafire*, în *PSB 39*, Dumitru Stăniloae (București: IBMO, 1992).
- * SF. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Închinarea și slujirea în Duh și adevăr*, în *PSB 40*, trad. Dumitru Stăniloae (București: IBMO, 1991).
- * SF. CLEMENT AL ALEXANDRIEI, *Stromate*, în M. W. ELLIOTT, *Ancient Christian Commentary on Scripture OT 11* (Downers Grove: InterVarsity Press, 2007).
- * SF. GRIGORE DE NYSSA, *Despre Viața lui Moise*, în *PSB 29*, trad. Dumitru Stăniloae și Ion Buga (București: IMBO, 1982).
- * SF. GRIGORE PALAMA, *Omilii*, vol. 3, trad. Parascheva Grigoriu (București: Anastasia, 2007).

- * SF. GRIGORIE DE NAZIANZ, „Despre preoție,” trad. Dumitru Fecioru, în *BOR* 1-2 (1968).
- * SF. GRIGORIE DE NYSSA, *Viața lui Moise*, 320; M. SUPARSCI, „Superioritatea preoției Noului Testament față de preoția Vechiului Testament. După Epistola către Evrei,” în *ST* 5-6 (1956).
- * SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Comentariu la Isaia 6.1*, în S. A. MCKINION, *Isaiah 1-39*, în *Ancient Christian Commentary on Scripture OT* 10 (Downers Grove: InterVarsity Press, 2004).
- * SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Împotriva lui Eunomiu 3.16*, în S. A. MCKINION, *Isaiah 1-39*, în *Ancient Christian Commentary on Scripture OT* 10 (Downers Grove: InterVarsity Press, 2004).
- * SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilia a 17-a*, în *PG* 125,130.
- * SF. ISAAC SIRUL, *Τα Ευρεθέντα Ἀσκητικά* (Lipsca: Teotoki, 1770).
- * SF. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, în *PSB* 80, trad. Dumitru Stăniloae (București: IBMO, 198).
- * SF. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Scrieri și epistole hristologice și duhovnicești*, în *PSB* 81, trad. Dumitru Stăniloae (București: IBMO, 1990).
- * SF. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Tâlcuire la PsalmiLIX*, trad. Marius Portaru, *ST* 3 (2010).
- * SF. TEOFILACT, *Cele paisprezece epistole ale dumnezeiescului și slăvitului Apostol Pavel*, trad. de Veniamin Costache (București, 1904).
- * SF. VASILE CEL MARE, *Despre Sfântul Duh*, în *PSB* 12, trad. Constantin Cornițescu și Teodor Bodogae (București: IBMO, 1988).
- * SF. VASILE CEL MARE, *Scrieri dogmatice și exegetice*, în *PSB* 4 (sn), trad. Policarp Pîrvuloiu și Dumitru Fecioru (București: Basilica, 2011).
- * SF. VASILE CEL MARE, *Tâlcuire la Psalmi*, trad. Dumitru Fecioru (București: Sofia, 2004).
- * TEODORET AL CIRULUI, „La Psalmi,” *PG* 80,1429-36.
- * TEODORET AL CIRULUI, „Omilia LXVII la Facere,” în *PG* 80,217.
- * TEODORET DE CYR, *Comentariu la Isaia 6, 1* în S. A. MCKINION, *Isaiah 1-39*, în *Ancient Christian Commentary on Scripture OT* 10 (Downers Grove: InterVarsity Press, 2004).

V. Comentarii biblice

- * ALLEN, Leslie. *Psalms 101-150*, în *WBC 21* (Dallas: Word, Incorporated, 2002).
- * BLOCK, D. I., *The Book of Ezekiel 1-24* (Grand Rapids: Eerdmans, 1997).
- * BRATCHER, Robert G. și David REYBURN, *A Translator's Handbook on the Book of Psalms* (New York: United Bible Societies, 1991).
- * BRIGGS, Charles și Emilie BRIGGS, *A Critical and Exegetical Commentary on the Book of Psalms* (New York: C. Scribner's Sons, 1906-07).
- * BROWN, Raymond E. et al., *Introducere și comentariu la Sfânta Scriptură*, vol. 2, trad. Dumitru Groșan (Târgu-Lăpuș: Galaxia Gutemberg, 2007).
- * CHIRILĂ, Ioan, *Cartea profetului Osea* (Cluj-Napoca: Limes, 1999).
- * CHRISTENSEN, D. L., *Deuteronomy 1-21:9*, în *WBC 6A* (Dallas: Word, Incorporated, 2002).
- * CLARKE, Adam. *Clarke's Commentary: Psalms* (Albany: Ages Software, 1999).
- * CLENDENEN, E. R., *Isaiah 1-39*, în *NAC* (Nashville: B & H Publishing Group, 2007).
- * DUNN, James și ROGERSON, John, *Comentary of the Bible* (Cambridge: University Press, 2003).
- * DURHAM, John, *Exodus*, în *WBC 3* (Dallas: Word, Incorporated, 2002).
- * JĂRPĂLĂU, Gheorghe, „Psalmul 120, Introducere (traducere și comentariu),” *MO* 1-3 (1990).
- * KISSAVE, E. J., *The Book of Psalms* (Maryland: Westminister Press, 1954).
- * LEUPOLD, H. C., *Exposition of Genesis*, vol. 1 (Grand Rapids: Baker Book House, 1978).
- * MATHEWS, K. A., *Genesis 1-11:26*, în *NAC 1A* (Nashville: Broadman & Holman Publishers, 2001).
- * MERRILL, E. H., *Deuteronomy*, în *NAC 5* (Nashville: Broadman & Holman Publishers, 2001).
- * METTINGER, T., *A Farewell to the Servant Songs: A Critical Examination of an Exegetical Axiom* (Lund: Gleerup, 1983).
- * OSBORN, N. D. & H. HATTON, *A handbook on Exodus* (New York: United Bible Societies, 1999).
- * OSWALT, J. N., *The Book of Isaiah. Chapters 1-39*, în *NIV* (Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1986).

- * SPEISER, E. A., *The Anchor Bible: Genesis* (Garden City: Doubleday and Company, 1979).
- * SPENCE-JONES, Henry. *The Pulpit Commentary: Isaiah*, vol. 2 (Bellingha: Logos Research Systems, Inc., 2004).
- * STUART, D. K., *Exodus*, în *NAC 2* (Nashville: Broadman & Holman Publishers, 2007).
- * VON RAD, Gerhard, *Genesis* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1964).
- * WATTS,J., *Isaiah 1-33*, în *WBC 24*(Dallas: Word, Incorporated, 2002).
- * WATTS,J., *Isaiah 34-66*, în *WBC 25*(Dallas: Word, Incorporated, 2002).
- * WENHAM, John, *Genesis 1-15*, în *WBC 1* (Dallas: Word, Incorporated, 2002).
- * WILDBERGER, Hans, *Isaia 1-12*, în *Continental Comentary* (Minneapolis: Fortress Publishers, 1991).

VI. Cărți de specialitate

- * ASHTON, John, *Understanding the Fourth Gospel* (Oxford: The Clarendon Press, 1991).
- * BABA, Teodor, *Profeții mesienice reliefate în Vechiul Testament* (Arad: Universității „Aurel Vlaicu”, 2007).
- * BARR, J., *Biblical Words for Time* (Naperville: Scholar’s Press, 1962).
- * BASARAB, Mircea, *Ermineutică biblică* (Oradea: Episcopiei Ortodoxe Române, 1997).
- * BECKER, Joachim, *Messianic expectation in the Old Testament* (Edinburgh: T. & T. Clark Ltd., 1980).
- * BENTZEN,Aage, *King and Messiah* (Zurich: Zwingli Verlag, 1948).
- * BENVENISTE, Emile, *Problemes de linguistique generale I* (Paris: Gallimard, 1976).
- * BERDIAEV, Nicolai, *Sensul creației*, trad. Anca Oroveanu(București: Humanitas, 1992).
- * BISTRIȚEANUL, Irineu Pop, *Chipul lui Hristos în viața orală a creștinului* (Cluj-Napoca: Renașterea, 2001).
- * BLENKINSHOPP, J.. *Une Histoire de la Prophetie en israel* (Paris: du Cerf, 1993).
- * BONNER, Campbell,*The Homily on the Passion by Melito Bishop of Sardes* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1940).

- * BOUSSETE, Wilhelm, *Die Religion des Judenthums im Neutestamentlichen Zeitalter* (Berlin: Wolf Peiser Verlag, 1903).
- * BRECK, John, *Sfânta Scriptură în Tradiția Bisericii*, trad. Ioan Tămâian (Cluj-Napoca: Patmos, 2003).
- * BRETTLER, M. Z., *God is King: Understanding an Israelite Metaphor* (Sheffield: Academic Press, 1989).
- * BRIA, Ion, *Iisus Hristos* (București: Enciclopedică, 1992).
- * BRIA, Ion, *Tratat de teologie, dogmatică și ecumenică* (București: România creștină, 1999).
- * BRIGGS, Charles, *Messianic Prophecy* (Massachusetts: Hendrickson, 1961).
- * BROGLIE, Abbe de, *Les propheties messianique* (Paris: Librairie Bloud & Cie, 1910).
- * BUBER, Martin, *Moise* (Paris: Puf, 1986).
- * CĂCIULĂ, Olimp, *Sfânta Euharistie ca jertfă* (Atena, 1932).
- * CHIALDA, Mircea, *Melhisedec, preotul-rege din Salem* (Caransebeș: Tipografia Diecezană, 1946).
- * CHIALDA, Mircea, *Sacrificiile Vechiului Testament* (Caransebeș, 1941).
- * CHIRILĂ, Ioan, *Sfânta Scriptură – Cuvântul cuvintelor* (Cluj-Napoca: Renașterea, 2010).
- * COLLINS, J., *The Scepter and the Star: The Messiahs of the Dead Sea Scrolls and Other Ancient Literature* (New York: Doubleday, 1995).
- * COLSON, J., *Ministere de Jesus Christ ou le sacerdoce de l'Évangile* (Paris: Beauchesne, 1966).
- * COMAN, Ioan G., *Patrologie*, vol. 1 (București: IBMO, 1984).
- * CONDAMIN, Albert, *Le livre de Jeremie* (Paris: Gabalda, 1936).
- * CONGAR, Y. M., *Das Mysterium des Tempels* (Salzburg, 1960).
- * CONGAR, Y., *Jalons pour une theologie du laicat* (Paris, 1954).
- * COPPENS, Jean, *Le sacerdoce vétérotestamentaire (Sacerdoce et celibat)* (Louvain, 1971).
- * COPPENS, Jean, *Les oracles de Biléam. Leur origine littéraire et leur portée prophétique: Mélanges E. Tisserant I*, (Roma: Città del Vaticano, 1964).
- * COPPENS, Jean, *Les origines du messianisme. Le dernier essai de synthese historique, dans J attente du Mesia* (Bruges, 1954).

- * CULLMANN, O., *The Christology of the New Testament*, trad. Shirley C. Guthrie și Charles A. M. Hall, (Philadelphia: Westminster press, 1963).
- * DE MAISTRE, J., *Traité sur les Sacrifices* (Paris, 1831).
- * de VAELHENS, A., *Phénoménologie et Vérité* (Paris, 1953).
- * DENNEFELD, Louis, *Le messianisme* (Paris: Letouzey, 1929).
- * DODD, Charles, *The Interpretation of the Fourth Gospel* (Cambridge: University Press, 1953).
- * EATON, J. H., *Kingship and the Psalms* (London: SCM Press, 1976).
- * ELIADE, Mircea, *Istoria Credințelor și Ideilor religioase. De la epoca de piatră la misterele din Eleusis*, vol. 1, trad. Cezar Baltag (București: Științifică și enciclopedică, 1981).
- * ELLIGER, E., *Das Buch der Zwölf Kleinen Propheten II* (Göttingen: 1965).
- * FELIKS, J., *The Plant World of the Bible* (Ramat Gan: Massada Press, 1968).
- * FILION, L., *La Sainte Bible*, tome 2 (Paris: 1925).
- * FLOREA, Petru, *Opera exegetică a Sfântului Maxim Mărturisorul* (Târgu Mureș: Academos, 1998).
- * FOSSUM, Jarl, *The Image of the Invisible God: essays on the influence of Jewish mysticism on early Christology* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1955).
- * GALERIU, Constantin, *Jerfă și răscumpărare* (București: Harisma, 1991).
- * GESE, H., *Der Verfassungsentwurf Ezechiels traditionsgeschichtlich untersucht* (Tübingen, 1957).
- * GRAY, J., *The Biblical Doctrine of the Reign of God* (Edinburgh: T&T Clark: 1979).
- * GRELOT, P., *Sens chretien de l'Ancien Testament* (Tournai: Desclée et Cie, 1962).
- * GRESSMANN, Hugo, *Mose und seine Zeit: ein Kommentar zu den Mose-Sagen* (Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1913).
- * GROSS, H., *Der Messias in Alten Testament* (Viena: Klosterneuburg, 1965).
- * GUSDORF, G., *L'expérience humaine du sacrifice* (Paris, 1935).
- * HAMERTON-KELLY, Robert, *Pre-existence, Wisdom, and the Son of Man: A Study of the Idea of Pre-Existence in the New Testament* (Cambridge: University Press, 1973).

- * ICĂ, Ioan jr., *Maica Domnului în teologia sec. XX și în spiritualitatea isihastră a sec. XIV – Grigore Palama, Nicolae Cabasila și Teofan al Niceei* (Sibiu: Deisis, 2008).
- * JANKÉLÉVITCH, V., *Le Pur et l'Impur* (Paris: Flammarion, 1960).
- * JEREMIAS, Jorg, *Theophanie: Die Geschichte Einer Alttestamentlichen Gattung* (Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag, 1965).
- * KAPLAN, Aryeh, *The Real Messiah? A real response to Missionaries* (Toronto: Jews for Judaism, 2004), 46.
- * KITAGAWA, Joseph Mitsuo, *În căutarea unității*, trad. Claudia Dumitriu (București: Humanitas, 1994).
- * KLAUSNER, Joseph, *The Messianic Idea in Israel* (New York: Macmillan, 1955).
- * KRAUS, Hans J., *Gottesdienst in Israel* (Munchen: Chr. Kaiser, 1962).
- * KRIVOCHÉINE, Basile, *În lumina lui Hristos, Sfântul Simion Noul Teolog (949-1022) – Viața – Spiritualitatea – Învățătura*, trad. Vasile Leb și Gheorghe Iordan (București: IBMO, 1997).
- * KUNTZ, John, *Self-Revelation of God* (Philadelphia: Westminster Press, 1967).
- * LAGRANGE, P., *Le judaisme avant Jesus Christ* (Paris, 1916).
- * LISOWSKI, Gerhard, *Konkordanz zum hebräische Alten Testament* (Hendrickson Publishers, 2010).
- * LOHSE, E., *Martyrer und Gollesknecht* (Gottingen, 1964).
- * LOISY, Alfred, *Essai historique sur le Sacrifice* (Paris, 1920).
- * LOPUHN, A. P., *Istoria Biblică a Vechiului Testament, traducere de Patriarhul Nicodim* (București: Tipografia Cărților Bisericești, 1944).
- * LOSSKY, Vladimir, *Introducere în teologia ortodoxă* (București: Enciclopedică, 1993).
- * MAIGNAN, Card., *Les prophetes d'Israel et le Messie* (Paris, 1893).
- * MARTIN-ARCHARD, Robert, *De la mort a la resurrection d'apres l'Ancien Testament* (Neuchâtel: Delachaux, 1956).
- * MIHĂLȚAN, Ioan, *Preoția Mântuitorului Hristos și Preoția Bisericească* (Oradea: Episcopiei, 1993).
- * MOWINCKEL, Sigmund, *He That Cometh*, trad. G. W. Anderson (New York: Abingdon Press, 1954).
- * NEAGA, Nicolae, *Hristos în Vechiul Testament* (Cluj-Napoca: Renașterea, 2007).

- * NEAGA, Nicolae, *Hristos în Vechiul Testament. Însemnări pe marginea textelor mesianice* (Sibiu: Tipografia Arhidiecezană, 1944).
- * NEAGA, Nicolae, *Profeții mesianice în Cartea Facerii – contribuție la lămurirea unor texte* (Sibiu: Tipografia Arhidiecezană, 1930).
- * NEAGA, Nicolae, *Profeții mesianice în Vechiul Testament* (Sibiu: Tipografia Arhidiecezană, 1929).
- * NEGOIȚA, Athanase, *Psaltirea în cultul Bisericii ortodoxe* (București: Tipografia Cărților bisericești, 1940).
- * NORTH, C. R., *The Suffering Servant in Deutero-Isaiah: An Historical and Critical Study* (Oxford: University Press, 1956).
- * NOTH, Martin, *Histoire d Israel* (Paris: Papet, 1952).
- * ODEBERG, Hugo, *3 Enoch Or The Book of Enoch* (Cambridge: University Press, 1928).
- * CÂRSTOIU, Justinian, *Profeții mesianice* (București: Sigma, 2006).
- * OTTO, Rudolf, *Sacrul*, trad. Ioan Milea (Cluj-Napoca: Dacia, 1992).
- * POHLE, J., *Lehrbuch der Dogmatik* (Paderborn: Verlag Ferdinand Schöningh, 1968).
- * SCHMEMANN, Alexandre și Olivier CLEMENT, *Le mystere Pascal* (Abbaye de Belle fontaine, 1975).
- * SCHOLEM, Gershom, *The Messianic Idea in Judaism* (New York: Schocken, 1971).
- * SEMEN, Petre, *Învățătura despre Sfânt și sfințenie în cărțile Vechiului Testament* (teză de doctorat) (Iași: Trinitas, 1993).
- * SLĂTINEANUL, Irineu, *Învățătura de credință creștină ortodoxă* (Craiova, 1952).
- * STAMM, J. J., *Das Leiden der Unschuldigen in Babilon und Israel* (Zurich, 1946).
- * STANCU, Ioan, *Templul din Ierusalim, Sinagoga și Biserica: fenomenologia spațiului sacru*, teză de doctorat, (București, 1997).
- * STĂNILOAE, Dumitru, *Chipul Evanghelic al lui Hristos* (Sibiu: Centrului Mitropolitan, 1991).
- * STEINER, Rudolf, *Christos și sufletul uman*, trad. Adriana Onofrei și Adrian Iliescu (București: Univers Enciclopedic, 2005).
- * SUCIU, Ioan, *Emineutica biblica* (Arad, 1933).
- * TĂNĂSESCU, Alexe, *Profețiile mesianice* (București: f. ed., 1904).
- * TOFANĂ, Stelian, *Iisus Hristos Arhiereu Veșnic după Epistola către Evrei* (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 1996).

- * TORREY, C. C., *Second Isaiah: A New Interpretation* (New York: Scribner's, 1928).
- * TROCHON, M. l'Abbe, *La sainte Bible* (Paris: P. Lethielleux, 1901).
- * VASILIOS, Arhimandritul, *Intrarea în Împărăție*, trad. Ioan Ică jr. (Sibiu: Deisis, 1996).
- * VERMES, Geza, *The Complete Dead Sea Scroll in English* (London: Penguin Classics, 1998).
- * VERMES, Geza, *Chipurile lui Iisus Hristos*, trad. Monica Andronescu (București: Nemira, 2014).
- * VERMES, Geza, *Scripture and Tradition in Judaism: Haggadic studies* (Leiden: E. J. Brill, 1961).
- * VOIUTSCHI, Emilian, *Profețiile mesianice din Pentateuch explicate după textul original*, (Cernăuți: Societatea tipografică bucovineană, 1909).
- * VON RAD, Gerhard, *Old Testament Theology, The Theology of Israel's Prophetic Traditions*, vol. 1, trad. D. M. Stalker (London: SCM Press, 1998).
- * VON RAD, Gerhard, *Teologie de l'Ancien Testament*, vol. 1 (Geneva: Labor Fides, 1963).
- * VRIES, S., *Yesterday, Today, and Tomorrow* (Grand Rapids: Eerdmans, 1975).
- * WALTON, H., *Diagrame și tabele cronologiceale Vechiului Testament* (Cluj-Napoca: Logos, 1993).
- * WEBER, Ferdinand, *Jüdische Theologie* (Leipzig: Dörffling & Franke, 1897).
- * WILLIAMSON, H. G. M., *Variations on a Theme: King, Messiah and Servant in the Book of Isaiah* (Carlisle: Paternoster, 1998).
- * ZOHARY, M., *Plants of the Bible* (Cambridge: University Press, 1982).

VII. Studii de specialitate

- * ABRUDAN, Dumitru, „Cartea Psalmilor în spiritualitatea ortodoxă,” *ST* 7-8 (1985).
- * ABRUDAN, Dumitru, „Creștinismul și Mozaismul în perspectiva dialogului interreligios”, (teză de doctorat) *MA* (1-3).
- * ABRUDAN, Dumitru, „Profeții și rolul lor în istoria mântuirii,” *MA* 3-4 (1983).
- * ACHIMESCU, D., „Fiul omului,” *RT* 5-6 (1935).
- * ALBRIGHT, W. F., „Abraham and the Caravan Trade,” *BASOR* 163 (1961).

- * ALEXANDER, T. D., „Genealogies, Seed, and the Compositional Unity of Genesis,” *TynBul* 44 (1993).
- * APOSTOLACHE, Ioniță, „Antropologia Vechiului Testament, scurte considerații biblico-patristice,” *MO* 5-8 (2011).
- * BABA, Teodor, „Universalitatea mântuirii, reliefată cu precădere în profețiile mesianice ale Vechiului Testament,” *Teologia* 3 (2006).
- * BABA, Teodor, „Venirea lui Mesia, reflectată în profețiile mesianice,” *Teologia* 3 (2000).
- * BASARAB, Mircea, „Împărăția mesianică a păcii (Isaia 2,2-4),” *GB* 9-10 (1970).
- * BELU, Dumitru, „Împărăția lui Dumnezeu și Biserica,” *ST* 9-10 (1956).
- * BENNER, Jeff A., „Biblical Hebrew E-Magazine,” 002 (2004).
- * BIGOT, L., „Les soixante dix semaines du prophete Daniel”, în *Dictionnaire de theologie catholique*, tome 4.1 (Paris, 1924).
- * BODENHEIMER, F. S., „The Manna of Sinai,” *BA* 10 (1947).
- * BOER, P. de, „Texte et traduction des paroles attribuées a David en 2 Samuel XXIII 1-7,” *VT* 4(1957).
- * BOGDAPROSTE, Gheorghe, „Valoarea moral-socială a cărții Psalmilor,” *ST* 1-2 (1970).
- * BONTEANU, T., „Prorociile despre venirea Mântuitorului,” *MMS* 1(1931).
- * BRIA, Ion, „Iisus Hristos iubitorul de oameni,” *O* 1 (1966).
- * BRIA, Ion, „Iisus Hristos într-o viziune cosmică,” *MB* (1983).
- * BROWNLEE, H. W., „The Servant of the Lord in the Qumram Scrolls,” *Bulletin of the American Schols of Oriental Research* 132 (1953).
- * BUCEVSCHI, Orest, „Lucrarea mântuitoare a lui Hristos prin Cruce și Înviere,” *MMS* 7-8 (1974).
- * BUGA, Ioan, „Personalitatea patriarhului Avraam oglindită în epistolele Sfântului Apostol Pavel,” *ST* 3-4 (1978).
- * BUGA, Ioan, „Personalitatea patriarhului Avram oglindită în Epistolele Sf. Ap. Pavel,” *ST* 3-4 (1978).
- * BURCUȘ, Teodor, „Aspecte sociale în predica profeților în Vechiul Testament,” *ST* 9-10 (1966).
- * CAQUOT, A., „Ben Sira et le messianism,” *Semintica* 14 (1965).
- * CARLSON, R. A., „Anti-Assyrian Character of Is. IX 1-6,” *VT* 24 (1974).

- * CÂRSTOIU, Justinian, „Melchisedec, preotul rege din Salem, prefigurarea Mântuitorului Iisus Hristos,” *MMS* 6 (1987).
- * CHIALDA, Mircea, „Ebed-Iahve (Isaia cap. 40-55),” *AATC* (1939-1940).
- * CHIALDA, Mircea, „Învățăături moral-sociale după Decalog,” *ST* 9-10 (1956).
- * CHIALDA, Mircea, „Nemurirea sufletului în cartea Vechiul Testament,” *AB* (9-10) 1944.
- * CHIALDA, Mircea, „Raportul dintre Vechiul Testament și Noul Testament, unitatea Scripturii,” *BOR* 5-6 (1981).
- * CHIRICESCU, Nicolae, „Iisus Hristos, centrul vieții noastre,” *GB* 8-9 (1956).
- * CHIRILĂ, Ioan, „Profețiile mesianice din Cartea Daniel în interpretarea patristică,” *RT* 2 (1997).
- * CHIRILĂ, Ioan, „Discursul mesianic al apocrifelor Vechiului Testament,” *Studia TO* 1-2 (2003).
- * CHIRILĂ, Ioan, „Logos-Loghia Vechiului Testament,” *AFTOC* VI (2000-2002).
- * CHIRILĂ, Ioan, „Profețiile mesianice din cartea profetului Daniel în viziunea patristică,” *RT* 2 (1997).
- * CHIRILĂ, Ioan, „Sofia și logos sau dialog între cei doi Iisus: Ben Sirah și Hristos,” *ST* 1 (2005).
- * CHIRILĂ, Ioan, „Sursele iudaice ale învățaturii neo-testamentare despre Logos,” *Studia TO* 2 (2006).
- * CHIRILĂ, Ioan, „Tora sau Legea și Mesia în gândirea biblică vechitestamentară și în iudaismul contemporan,” *AFTOC* III (1994-1996).
- * CHIRILĂ, Sebastian, „Logos și Ethos,” *ST* 3-4 (1970).
- * CHIȚESCU, Nicolae, „A doua persoană a Sfintei Treimi în doctrina Sf. Ioan Damaschin,” *O* 2 (1976).
- * CIOBOTEA, Dan Ilie, „Hristos din ceruri întâmpinați-L,” *MB* 6 (1986).
- * CIOBOTEA, Dan Ilie, „Iisus Hristos, Viața lumii, celebrat și mărturisit la Vancouver,” *MB* 4 (1984).
- * CIUREA, Mihai, „Titlul mesianic *Fiul lui David* în Evangheliile sinoptice,” *MO* 9-12 (2008).
- * CLEMENTS, R. E., „Isaiah 53 and the Restoration of Israel,” in *Jesus and the Suffering Servant: Isaiah 53 and Christian Origins*, W. H. Bellinger și W. R. Farmer eds. (Harrisburg: Trinity Press, 1998).

- * COLOIANU, Viorel, „Sensul expresiei *Trimisul lui Dumnezeu* în Vechiul Testament,” *ST* 3-4 (1975).
- * COMAN, Ioan G., „Persoana Logosului Iisus Hristos în lumina primelor patru secole patristice,” *ST* 9-10 (1972).
- * COMAN, Ioan, „Sensul preoției la Sfinții Părinți,” *ST* 9-10 (1949).
- * CORNELIUS, F., „Genesis XIV,” *ZAW* 72 (1960).
- * CORNIȚESCU, Emil, „Mesia – domn al păcii și al dreptății,” *ST* 2 (1990).
- * CORNIȚESCU, Emil, „Persoana lui Mesia și lucrarea Sa în lumina profețiilor vechitestamentare,” *ST* 9-10 (1985).
- * CORNIȚESCU, Emilian, „Descoperirile arheologice în Țara Sfântă în ultimii cincizeci de ani(1920-1970) și raportul lor cu Vechiul Testament,”(teză de doctorat) *ST* 7-8 (1982).
- * CORNIȚESCU, Emilian, „Întreita slujire a Mântuitorului Hristos după Vechiul Testament,” *O* 1 (1983).
- * CORNIȚESCU, Emilian, „Persoana lui Mesia și lucrarea Sa în lumina vechitestamentară,” *ST* 9-10 (1985). CORNIȚESCU, Emilian, „Noi descoperiri arheologice în Țara Sfântă,” *ST* 3-4 (1981).
- * CORNIȚESCU, Emilian, „Profeții Vechiului Testament despre preoție,” *ST* 7-8 (1967).
- * CORNIȚESCU, Emilian, „Sfintele Paști, Izvor de lumina divină,” în *MO* 5-8 (2000).
- * CRAIGIE, Peter, „Helel, Athtar and Phaeton (Jes 14:12-15),” *ZAW* 85 (1973).
- * DIMELIS, Apostolos, „Genealogia Mântuitorului după Sfinții Părinți,” *ST* 9-10 (1958).
- * DOGARU, Irineu Ion, „Scurtă analiză asupra antropologiei Vechiului Testament,” *MO* 1-4 (2011).
- * DRAGOMIR, Neculai, „Profeții Vechiul Testament în cultul Ortodox și în iconografie,” *ST* 7-8 (1982).
- * DRĂGUȘIN, Valeriu, „Asemănarea în Duh a chipului cu Eikon-ul divin,” *O* 1-2 (2001).
- * DUMITRU, Abrudan, „Cartea Iov și valoarea ei antropologică,” *MB* 1-2 (1984).
- * ELLIOT-BINN, L., „Some problems of the Holiness Code,” *ZAW* 67 (1955).
- * ERMONI, V., „Le livre d’Isaie,” în *Dictionnaire de la Bible*, tome 3 (Paris, 1993).
- * ESENMAN, R. H., „A Messianic Vision,” *Biblical Archeology Review* (1991).

- * ESLINGER, L., „The Infinite in a Finite Organical Perception (Isaiah VI,1-5),” *VT* 45 (1995).
- * FITZMYER, J. A., „Now This Melchizedek... (Heb. 7,1),” *CBQ* 25 (1963).
- * FREEDMAN, David N., „The Burning Bush,” *Bib* 50 (1969).
- * GALERIU, Constantin, „Preoția și slujirea cuvântului,” *O* 2 (1979).
- * GOLDINGAY, J., „The Compound Name in Isaiah 9:5 (6),” *CBQ* 61 (1999).
- * GRANDMAISON, Leonce de, „Jesus Christ,” în *Dictionnaire Apologetique de la Foi catholique*, tome 2 (Paris, 1924).
- * GRAY, J., „The Desert Sojourn of the Hebrews and the Sinai-Horeb Tradition,” *VT* 4 (1954).
- * H. LESETRE, „Messie,” în *Dictionnaire de la Bible*, tome 4 (Paris, 1906).
- * HARRELSON, W., „Non-Royal Motiffs in Royal Eschatology,” în *Israel's Prophetic Heritage: Essays in Honor of J. Muilenburg*, B. W. Anderson and W. Harrelson eds. (New York: Harper and Row, 1962).
- * HĂRLĂOANU, Cezar-Paul, „Evoluția ideii mesianice în gândirea rabinică,” *AȘUIT* X (2005).
- * IATAN, Cristinel, „În cer și pe pământ toate câte El a voit a făcut” (Ps 116,3) – Fenomenologia minunii în tradiția veterotestamentară,” *ST* 3 (2012).
- * ISVORANU, Alexandru, „Piatra Moabului și legatura ei cu poporul biblic vechitestamentar,” *AUCT* III (1998).
- * ISVORANU, Alexandru, „Plinirea legii și a Proorocilor în Iisus Hristos,” *MO* 3-6 (1997).
- * ISVORANU, Alexandru, „Profetul Natan și regele David,” *MO* 1-2 (1995).
- * JANZEN, J. G., „And the Bush Was Not Consumed,” *Enc* 63 (2002).
- * JENNI, E., „Das Wort cent. *olam* im AT,” *ZAW* 64 (1952): 197-248 și *ZAW* 65 (1953).
- * JERPĂLĂU, Gheorghe. „Caracterele împărăției mesianice după proorocia lui Isaia,” *O* 4-6 (1990).
- * JERPĂLPĂU, Gheorghe, „Valoarea interpretării topologice a Vechiului Testament,” *ST* 5-6 (1981).
- * JOINES, K. R., „Winged Serpents in Isaiah's Inaugural Vision,” *JBL* 86 (1967).
- * KAPELRUP, A. S., „Eschatology in the Book of Micah,” în *VT* 11 (1961).
- * KNIERIM, R., „The Vocation of Isaiah,” *VT* 18 (1968).

- * LARGEMENT, R. și P. DU BOURGUET, „Meditation dans la religion sumero-akkadienne et égyptenne,” *DBS* 5 (1957).
- * LESETRE, H., „Jesus Christ,” în *Dictionnaire de la Bible*, tome 4 (Paris, 1906).
- * LEWIS, J. P., „The Woman’s Seed (Gen 3:15),” *JETS* 34 (1991).
- * LIND, M., „Monotheism, Power, and Justice: A Study of Isaiah 40-55,” *CBQ* 46 (1984).
- * MARCU, Grigore, „Lumina de la Răsărit, Zece ani de la descoperirile manuscriselor străvechi din depresiunea Marea Moartă,” *ST* 1-2 (1958).
- * MARTIN, R. A., „The Earliest Messianic Interpretation of Genesis 3:15,” *JBL* 84 (1965).
- * MAZILESCU, Grigore, „Profețiile mesianice cuprinse în cartea profetului Ieremia, reflectate în Noul Testament,” *ST* 1-2 (2001).
- * MCKAY, J. W., „Helel and the Dawn Goddess,” *VT* 20 (1970).
- * MICHEL, A., „Jesus Christ,” în *Dictionnaire de theologie catholique*, tome 11 (Paris, 1924).
- * MIHĂLCESCU, Irineu, „Așteptarea Mântuitorului de poporul evreu,” *BOR* 3 (1921).
- * MIHOC, Vasile, „Iisus arhieru după epistola către Evrei,” *O* 2 (1983).
- * MIHOC, Vasile, „Iisus Hristos în izvoare antice profane,” *ST* 1 (1989).
- * MIRCEA, Ioan, „Preoția lui Hristos și Preoția sacramentală și împărătească,” *O* 2 (1990).
- * MOLDOVAN, Ilie, „Îndreptare și Îndumnezeire în cartea Psalmilor,” *ST* 3 (1989).
- * NEAGA, Nicolae, „Descoperiri arheologice în Orientul biblic,” *MA* 9-10 (1957).
- * NEAGA, Nicolae, „Descoperirile de la Marea Moartă,” *MA* 9-10 (1964).
- * NEAGA, Nicolae, „Hristos în Vechiul Testament. Însemnări pe marginea textelor mesianice,” *AATA* 20 (1943-1944).
- * NEAGA, Nicolae, „Iisus Hristos în Vechiul Testament,” *MB* 5 (1987).
- * NEAGA, Nicolae, „Împărăția păcii,” *MMS* 8-9 (1957).
- * NEAGA, Nicolae, „Preoția în lumina Vechiului Testament,” *MB* 7-9 (1977).
- * NEAGA, Nicolae, „Profeții mesianice în cartea Facerii,” *RT* 3-4 (1930).
- * NEAGA, Nicolae, „Profețiile despre Hristos în preocupările Sfinților Părinți,” *MB* 10-12 (1991).
- * NEAGA, Nicolae, „Teologia Vechiului Testament și actualizarea ei,” *MO* 3-4 (1976).

- * NEAGA, Nicolae, „Textele psalmilor mesianici în lumina Scrierile Sfinților Părinți,” *MA* 3-4 (1956).
- * NEAGA, Nicolae, „Vechiul Testament în preocupările Preafericitului Patriarh Justin,” *MB* (1985).
- * NEAGA, Nicolae, „Vechiul Testament în preocupările Sf. Vasile cel Mare,” *O* 1 (1979).
- * NEGOITĂ, Athanase, „Dascălul dreptății din Manuscrisele de la Qumrum,” *MB* 1-4 (1962).
- * NEGOITĂ, Athanase, „Manuscrisele de la Marea Moartă și studiile mai noi,” *MA* 5-6 (1960).
- * NEGOITĂ, Athanase, „Manuscrisele de la Qumrum și influențele lor,” *MB* 10-12 (1964).
- * NEGOIȚĂ, Athanase, „Noile descoperiri de la Elba,” *ST* 9-10 (1985).
- * NICOLAE, Gheorghe, „Aspecte din natură și viață în Comentariu la Psalmi a Sf. Vasile cel Mare,” *ST* 5-6 (1965).
- * NICULCEA, Adrian, „Aron și Melchisedec. Cele două preoții,” *O* 3-4 (2005).
- * ORLEANU-BÎRLĂDEANU, Calistrat, „Mesia,” *BOR* 10 (1906).
- * ORLEANU-BÎRLĂDEANU, Calistrat, „Profețiile Vechiului Testament și timpul venirii Mântuitorului pe pământ,” *BOR* 12 (1899).
- * PAUL, S. M., „Deutero-Isaiah and Cuneiform Royal Inscriptions” *JAOS* 88 (1968).
- * PENTIUC, Eugen, „Mesianismul în perioada premergătoare venirii Mântuitorului,” *O* 1 (1983).
- * PETRESCU, Macedon, „Idei moral – sociale în scrierile profeților mari ai Vechiului Testament,” *ST* 1-2 (1984).
- * PLĂMĂDEALĂ, Antonie, „Biserica slujitoare,” *ST* 5-8 (1972).
- * PLĂMĂDEALĂ, Antonie, „Ebed Yahve în lumina Noului Testament,” *MB* 4-6 (1970).
- * POPA, Irineu, „Fiul lui Dumnezeu în deșertarea de Sine și lucrarea dumnezeirii Sale în îndumnezeirea oamenilor,” *MO* 1-4 (2013).
- * POPESCU-MĂLĂEȘTI, Ioan, „Proorocul Isaia, studii și comentarii,” *BOR* 6 (1926).
- * PRELIPCEAN, Vladimir, „Probleme sociale în Vechiul Testament,” *ST* 1-2 (1949).
- * PRELIPCEANU, Vladimir, „Descoperirea unor texte ebraice vechi în regiunea Nord-vestica a Mării Moarte,” *MO* 3-4 (1955).

- * PRELIPCEANU, Vladimir, „Hristos – model de slujire a oamenilor,” *GB* 5-6 (1966).
- * PRELIPCEANU, Vladimir, „Idei despre pietate în Vechiul Testament,” *ST* 1-2 (1952).
- * PRELIPCEANU, Vladimir, „Mesianismul lui Iisus în raport cu mesianismul iudaic,” *MMS* 3-6 (1970).
- * PRELIPCEANU, Vladimir, „Mesianismul lui Iisus în raport cu mesianismul iudaic,” *MMS* 1-2 (1969).
- * PRELIPCEANU, Vladimir, „Pacea mesianică la profeții Vechiului Testament,” *ST* 1-2 (1954).
- * PRELIPCEANU, Vladimir, „Pacea mesianică la profeții Vechiului Testament,” *ST* 1-2 (1954).
- * PRELIPCEANU, Vladimir, „Plinirea vremii,” *GB* 2 (1957).
- * PRESCURE, V., „Personalitatea morala a Sfantului Vasile,” *ST* 5-6 (1962).
- * PURVIS, J. D., „The Fourth Gospel and the Samaritans,” în *Novum Testamentum* 3 (1975).
- * REZUȘ, Petru, „Istoricitatea Mântuitorului,” *ST* 3-4 (1957).
- * ROBINSON, H. W., „Inspiration and Revelation,” în *The Old Testament* (Oxford: Clarendon, 1946).
- * ROWLEY, H. H., „The Servant of the Lord in Light of Three Decades of Criticism,” în *The Servant of the Lord* (Oxford: Blackwell, 1965).
- * SAKENFELD, K., „The Problem of Divine Forgiveness in Numbers 14,” *CBQ* 37 (1975).
- * SAVIN, Gheorghe, „Iisus Hristos în lumina Sfințelor Evanghelii,” *ST* 9-10 (1964).
- * SAVIN, Gheorghe, „Mesianitatea lui Hristos și învățătura Lui,” *ST* 1-2 (1967).
- * SÂRBU, Corneliu, „Iisus Hristos ca suprem profet,” *MB* 1-3 (1974).
- * SÂRBU, Corneliu, „Iisus Hristos ca supremul profet,” *MB* 1-3 (1974).
- * SCHABERT, J., „Der Messias in Alten Testament und in Judeutum,” în *Die Religioase und theologische bedeutung des Alten Testaments* (Wurzburg, 1967).
- * SCORȚEA, Bogdan, „Despre vederea lui Dumnezeu în lumină,” *ST* 1 (2006).
- * SCRIBAN, Neofit, „Testamentul Vechi studiat duce la cel Nou ori evidențe intrinsece. Cunoașterea lui Dumnezeu și datoriile morale ale omului,” *BOR* 4 (1876).

- * SCRIBAN, Neofit, „Testamentul Vechi studiat duce la cel Nou ori evidențe intrisece. Așteptarea unui Mântuitor,” *BOR* 6 (1876).
- * SEMEN, Petre, „Prefigurări ale jertfei Mielului Iisus Hristos în Vechiul Testament,” *DT* 4 (1999)
- * SEMEN, Petru, „Valențele numelor în Biblie – numele lui Iisus, înainte și după întrupare,” *CB* 2 (2009).
- * SKIPWITH, G. H., „The Tetragrammaton: Its Meaning and Origin,” *JQR* 10 (1898).
- * SLĂTINEANUL, Irineu, „Elemente hristologice în învățătura despre întruparea Cuvântului lui Dumnezeu la Sfântul Simeon Noul Teolog,” *MO* 1-4 (2012).
- * SLĂTINEANUL, Irineu, „Fundamentele veterotestamentare ale Recapitulării în Hristos,” *MO* 5-6 (2006). STĂNILOAE, Dumitru, „Fiul lui Dumnezeu, Fiul Omului,” în *MMS* 9-12 (1980). STRUVE, Pierre, „Dieu est lumière,” *Contacts* 65 (1961).
- * SLEVOACĂ, Ștefan, „Aspecte actuale ale prediciei profeților Vechiului Testament,” *ST* 1-2 (1980).
- * SMITH, G. V., „The Concept of God/the gods as King in the Ancient Near East and the Bible,” *Trinity Journal* 3 (1982).
- * STAMATOIU, Dionisie, „Exodul și călătoria poporului evreu spre Canaan sub conducerea lui Moise în lumina descoperirilor arheologice,” *ST* 9-10 (1985).
- * STAMATOIU, Dionisie, „Iisus Hristos, Marele Arhiereu, după Epistola către Evrei,” *GB* 1-2 (1979).
- * STĂNILOAE, Dumitru, „Chipul lui Hristos în Biserica Răsăriteană: Iisus Hristos, darul și cuvântul suprem al lui Dumnezeu,” *O* 3 (1973).
- * STĂNILOAE, Dumitru, „Iisus Hristos Arhiereu în veac,” *O* 2 (1979).
- * STĂNILOAE, Dumitru, „Iisus Hristos ca Profet,” *RT* 11-12 (1941).
- * STĂNILOAE, Dumitru, „Sublimitatea preoției și îndatoririle preotului,” *MO* 5-6 (1957).
- * STĂNILOAE, Dumitru, „The World as Gift and Sacrament,” *Sobornost* 9 (1969).
- * STYLIANOPOULOS, T. G., „Shadow and Reality: Reflexions on Hebrews, 10, 1-18,” în *Greek Orthodox Theological Review* 17 (1972).
- * ȘERB, Teodor, „Călăuza biblică,” în *MB* 5-8 (1976).
- * TECULESCU, Teodora, „Perspectiva biblică asupra practicilor funerare în Israelul Antic,” *ST* 3 (2010).

- * THOMPSON, M., „Isaiah’s Ideal King,” *JSOT* 24 (1982).
- * TOURNAY, R., „Le nom du 'buisson ardent’”, *VT* 7 (1957).
- * VILD, Marian, „*Plinirea vremii și sfârșitul veacurilor în concepția biblică vechitestamentară*,” *RT* 1 (2007).
- * VLADIMIRESCU, Mihai Valentin, „Aspecte din istoria orașului biblic Tir, reflectate în cărțile profeților Vechiului Testament,” *MO* 5-8 (2010).
- * VOIUTSCHI, Emilian, „Profețiile mesianice din Pentateuch explicate după textul original”, în *Almanach jubiliar 1884-1909* (Cernăuți: Societatea „Academia ortodoxă”, 1909).
- * VON DER WOUDE, A., „Melchisedek als himliche Ellösergestalt in der neugefundenen eschatologischen Midraschin ans Qumran,” in *Ondtestamentische studien* 14 (1965).
- * VON RAD, Gerhard, „Die Stadt auf dem Berge,” *Ev.Th.* 8 (1948/49).
- * WATTS, R. E., „Consolation or Confrontation: Isaiah 40-55 and the Delay of the New Exodus,” *TynBul* 41 (1990).
- * WEGNER, P., „A Re-examination of Isaiah IX, 1-6,” *VT* 42 (1992).
- * WENHAM, Gordon J., „Aaron's Rod (Numbers 17,16-28),” *ZAW* 93 (1981).
- * WILSHIRE, L. E., „The Servant Songs of Deutero-Isaiah,” *JBL* 94 (1975).
- * ZAMFIR, Modest, „Atitudinea Mântuitorului față de Vechiul Testament,” *O* 1 (1983).
- * ZIMMERLI, W., „Heiligkeit nach dem sogenannten Heiligkeitsgesetz,” *VT* 30 (1980).

VIII. Resurse electronice

- * FAUSSET, Robert Jamieson, *Commentary critical and explanatory on the whole Bible* în <http://www.biblestudytools.com/commentaries/jamieson-fausset-brown/> (accesat 13 mai 2014).
- * HENRY, Mathew, *Commentary of the Bible*, în
- * <http://www.biblestudytools.com/commentaries/matthew-henry-complete/> (accesat 4 august 2014).
- * SED-RAJNA, Gabrielle, *Shekinah*, în *Encyclopædia Universalis* – <http://www.universalis.fr/encyclopedie/sefirot/> (accesat 14 mai 2015).
- * WESLEY, John, *Bible commentary, Wesley’s Explanatory Notes*, în

* <http://www.christianity.com/bible/commentary.php?com=wes> (accesat 12 iunie 2016).